

האם מותר להיכנס לכנסיה בכדי להציל חיים?

שאלה מעניינת עלתה בבית מדרשנו בשבוע שעבר: אנשי הצלה מחוברים כל העת למערכת התרעות שמזעיקה אותם לבוא ולהציל חיים במקרי חירום. בדרך כלל, איש ההצלה הסמוך ביותר למקום האירוע ניגש במהירות למקום שבו נמצא האדם הזקוק להצלת חיים ומושיט לו את העזרה הרפואית הדחופה. אירע מקרה ואיש הצלה קיבל זימון להציל חיים בכתובת מסוימת. הוא לא ידע מה טיבה של הכתובת ההיא, ונסע רכוב על אופנועו לשם. כשהגיע לכתובת, הוא גילה שמדובר בכנסיה נוצרית. מחוץ למבנה עמדו כבר מספר אנשים שכשראו אותו מיהרו אותו להיכנס ולהציל את האדם שהיה זקוק בפנים לעזרה דחופה. שאלתו של איש זה הייתה: האם מותר היה לו להיכנס לכנסיה בכדי להציל את האדם הזקוק לכך – או לא?

שאלה זו תלויה בסוגיא מעניינת במסכת עבודה זרה ובמחלוקת ראשונים גדולה סביבה. נלמד את הסוגיא ונראה כיצד התייחסו הראשונים והפוסקים לשאלה זו.

הנה בעבודה זרה (יז, א) משמע שאסור לעבור ליד פתח עבודה זרה, ולמדו זאת מן הפסוק "הרחק מפתח ביתה", כפי שכתבו התוספות (יז, ב ד"ה ניזיל), שדרך להרחיק מפתח עבודת כוכבים כל מה שיכול משום דכתיב אל תקרב אל פתח ביתה...".

יתירה מכך מבואר שם בדף יב, א, שחז"ל אסרו ללכת לעיר החוגגת יום מיוחד לע"ז, (והלכה כחכמים שהאיסור הוא רק כשמדובר בדרך המיוחדת לשם בודאי). וכתב רש"י שטעם האיסור הוא משום החשד שנראה שהולך לעבוד לע"ז ההיא, ועיין שם ברא"ש (סימן ט) שכתב טעם אחר בשם רבינו יונה, שמדובר על יריד מסחר ונראה כמי שהולך לסחורה ולכבד את הע"ז אבל לא לעובדה. אבל הריטב"א הסכים לרש"י.

לאחר מכן מביאה הגמרא איסורים נוספים מפני החשד, כגון מי שנתקע לו קוץ ברגלו כשעבר לפני פסל של עבודת כוכבים, שאסור לו להתכופף בכדי לשלוף את הקוץ, מפני שנראה כמשתחוה לע"ז, וכן אסור להתכופף להרים מעות שהתפזרו לו, או להתכופף לשתות ממעיין שנמצא למרגלות פסל של ע"ז.

לאחר מכן עושה הגמרא "צריכותא" מהו החידוש בכל אחד מהמקרים, ומבארת כך: מהדין של קוץ לא היינו יכולים ללמוד את הדין של מטבעות, משום שאת הקוץ ניתן ליטול לאחר שיתרחק כמה מטרים מהפסל, מה שאין כן במטבעות המונחות במקומן; ומהדין של מעות לא היינו יכולים ללמוד את הדין של קוץ, משום שהיינו מקילים יותר בדבר שהוא צער הגוף מאשר בצער ממון. ומשניהם לא היינו יכולים ללמוד את דין השתייה, ומשום שאין במניעתם

סכנה, "אבל מעיין דאיכא סכנה דאי לא שתי מיית אימא לא, צריכא". כלומר, היינו מתירים את ההתכופפות לשתות מחמת הסכנה במניעת השתייה, קא משמע לן שאסור בכל זאת.

הרי לנו לכאורה, שכל דבר שאסור משום חשד עבודה זרה, אפילו שאין בו שום סרך של עבודה זרה באמת, האיסור עליו הוא עד כדי שאין פיקוח נפש דוחה אותו.

וכתב הרשב"א:

"וכל שכן שהוא אסור ליכנס לעולם בחצר ע"ז ואפילו לדבר עם אחד מהם מפני החשד, ואיפשר דאפילו על עסקי רבים ואפילו על פקוח נפשות אסור ליכנס שם, ויש להביא ראיה על זה מדאמר לקמן מעיין המושך מים לפני הע"ז לא ישחה וישתה משום שנראה כמשתחוה, ואוקימנא לה אפילו היכא דמאית אי לא שתי וכל זה אינו אלא משום חשד הרואים, הכא נמי כיון דאיכא חשד ע"ז אפילו במקום סכנת נפשות אסור".

אמנם בהמשך דבריו כתב שבזה הנפקא מינה בין רש"י לרבינו יונה, לגבי איסור הכניסה ביום האיד, שאם כרש"י שהטעם הוא משום חשד אסור לעשות כן אפילו במקום פיקוח נפש, מה שאין כן לדעת רבינו יונה שהחשש רק שבא לכבדה.

ומה שהסתפק בו הרשב"א וכתבו בתורת אפרש, פשוט לריטב"א הכותב שאכן מסוגיא זו עולה שאסור ליכנס לבית עבודה זרה במקום שהגויים נכנסים אליו לעבודה זרה בלבד (אבל אם הם רגילים ליכנס לשאר צרכים, או ליכנס לעשות קפנדריא, מותר אפילו בכדי למנוע הפסד ממון). ומוסיף הריטב"א באופן פסקני שחל איסור על כניסה לבית ע"ז אפילו במקום סכנת נפשות כמבואר בגמרא הנ"ל, "והוא בכלל אבזרי ע"ז שיהרג ואל יעבור".

לעומתם, שנים אחרים מגדולי הראשונים סבורים שאין להחמיר בדבר במקום פיקוח נפש. הר"ן (ע"ז ג, ב מדפי הרי"ף) כתב, שאין להביא ראיה מן הסוגיא, ואף שאמרו בגמרא שאסור אפילו שאם לא ישתה ימות, אין הכוונה שימות בודאי, אלא שאפשר שיבוא לידי סכנה שאם לא ישתה עכשיו שמא ימות במצא קודם שימצא מים, אבל במקום סכנה גמורה ודאי לא אסרו במקום פיקוח נפש משום מראית העין (ועיין שם שעוד מחלק בין המקרה של המעיין למקרה של הכניסה לבית עבודה זרה, שבמעין הוא נראה כעובד ממש עבודה זרה, וזה חמור יותר ממי שנכנס לבית עבודה זרה וכדומה שנראה כהולך לעבודה ולא כעובדה ממש).

הר"ן מציין שכן כתב גם הרא"ש, ואכן כך הם דבריו בתשובה (כלל יט סימן יז). הרא"ש נשאל על אדם שהיה בסכנה מפני רודפים והסתתר בבית עבודה זרה, וכתב שלדעתו אין עון ואיסור בדבר.

וכך נפסק בשו"ע (יו"ד סימן קנ"ז ג), שמי שנתחייב מיתה מותר לברוח לבית עכו"ם ולהציל את עצמו.

ולכאורה מכך שההיתר הוא רק במקום פיקוח נפש, וגם זה אינו מוסכם (הרי הטור בסימן קמט מביא את האיסור לשתות אפילו במקום פיקוח נפש, עיין שם), עולה שאם לא יהיה פיקוח נפש לכל הדעות הדבר אסור אפילו לצורך גדול. לכאורה, לאיש ההצלה שלנו יהיה אסור להיכנס למקום זה.

והנה, גם אם לא התירו איסור זה במצב של סכנת נפשות, מכל מקום כל עצמו של איסור זה הוא מדרבנן, וכפשטות דברי הגמרא שהוא כעין איסור מראית העין, וכיוצא בזה כאן בענין החשד, ואם כן הרי דין הוא שבמקום חשש איבה מתירים איסור דרבנן, וכאן אם לא יכנס איש ההצלה להציל את הנכרי בתוך הכנסיה, תתעורר איבה גדולה.

אך לכאורה אי אפשר לומר כן, שהרי אף אם זהו איסור מדרבנן, בודאי הוא חמור יותר משאר איסורים דרבנן לענין זה, שהרי כל החשש באיבה הוא שתתעורר סכנת נפשות, ולדעות אלה סכנת נפשות אינה דוחה את האיסור ליכנס למקום ע"ז [אלא אם כן נחלק בין סכנה פרטית לסכנה לציבור שעלולה להיות כתוצאה מאיבה, וצ"ע].

ולמעשה, מאחר שנראה בפוסקים שיש לדון את השיקול של איבה כפיקוח נפש ממש, אם כן מאחר שלהלכה אנו פוסקים כדעות שבמקום פיקוח נפש מותר, אם כן הדבר מותר כאמור.

ויש לדון לכאורה בסברא נוספת לקולא לכל הדעות, והוא על פי מה שמבואר שם בגמרא בסוף המימרא האוסרת להתכופף בשתייה ממעיין הנמצא למרגלות פסל ע"ז: "ואם אינו נראה, מותר". ומבאר הגמרא, שאין הכוונה שאין אף אחד שרואה אותו, שהרי מה שאסרו חכמים לעשות דבר מה מפני מראית העין, אפילו בחדרי חדרים – מקום מוסתר מעין כל – הדבר אסור; אלא הכוונה שאם הוא יכול לשתות בצורה שבה הוא לא נראה כמשתחוה לעבודת כוכבים (כגון שמתכופף לשתות בתנוחה שבה הוא מפנה לעבודה זרה את גבו), אזי הדבר מותר.

לכאורה על פי זה יש לדון, שאיש הצלה במדים, הנושא בידי ציוד רפואי, וניכר מאוד שאינו בא לשם לעבוד או לצורך כלשהו מהמבנה עצמו, אלא להציל, וכל אורחותיו והליכותו משדרים דבר זה, נחשב הדבר כ"אינו נראה".

סברא זו תיתכן אף לסוברים שאפילו במקום פיקוח נפש יש להחמיר, משום שסוף סוף למרות הפיקוח נפש הוא אינו נראה אחרת מכל מי שמתוחח לפני העבודה זרה, מה שאין כן כאן.

[המעין בתשובת הרא"ש הנ"ל יראה תנאים דומים למה שכתבנו כאן, אך בעוד שיתכן שתשובת הרא"ש נתונה במחלוקת, מקרה זה עדיף כי כל לבושו ועניינו משדרים את אופי מעשיו].

עוד יש לציין כי כל זה כשידוע שהאדם שנמצא בסכנה הוא נכרי ולכן עיקר ההיתר מבוסס על האיבה, אבל לכאורה בחלק מהמקרים יש מקום להסתפק שמא מדובר במבקר יהודי שנכנס לאותו מקום [וכפי שמצוי לצערנו בירושלים העתיקה ועוד מקומות], והצלתו בודאי מותרת כאמור שאנו פוסקים שלצורך פיקוח נפש מותר ליכנס למקום זה.

[יצויין כי ישנו איסור נוסף בכניסה לבית עבודה זרה והוא האיסור ליהנות מעבודה זרה, שהוא איסור בפני עצמו, עיין ש"ך יו"ד סימן קמה, טו"ז שם ס"ק ו, אבל אינו שייך במקרה שלנו, מאחר שאינו נכנס ליהנות כלל. אבל זאת יש לדעת שאסור באיסור חמור ליכנס לבית עבודה זרה בכדי להנות מהאדריכלות וכו', חס ושלוש מלעשות כן, כי מלבד שיש בזה איסור מפני החשד, וכאמור יש בראשונים שאוסרים בזה גם במקום פיקוח נפש, הנה מלבד זאת יש בזה איסור הנאה, כמו שמזהיר בזאת באגרות משה (יו"ד חלק ג סימן קכט, אות ו), וגם הוסיף שעצם הרצון ללכת לשם הוא השחתה, ועל מקומות אלו נאמר: "שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא".]